

Vergaderjaar 2002–2003

28 503

Wijziging van de Wet op de dierproeven

Nr. 4

VERSLAG

Vastgesteld 6 november 2002

De vaste commissie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport,¹ belast met het voorbereidend onderzoek van voorliggend wetsvoorstel, brengt onderstaand verslag uit over haar bevindingen. Met een tijdige beantwoording van de daarin opgenomen vragen en opmerkingen acht de commissie de openbare behandeling van het wetsvoorstel voldoende voorbereid.

ALGEMEEN

De leden van de CDA-fractie hebben met belangstelling kennis genomen van het voorstel tot wijziging van de Wet op de dierproeven. Zij zijn van mening dat dierproeven ten behoeve van fundamenteel onderzoek naar ernstige gevaren voor de volksgezondheid helaas noodzakelijk zijn. Bij het gebruik van proefdieren in het algemeen behoren vermindering, vervanging en verfijning de uitgangspunten te zijn. Het verbieden van onderzoek op mensapen moet niet tot gevolg hebben dat er meer proeven gedaan worden op lagere diersoorten. Er dient meer onderzoek te komen voor de ontwikkeling van alternatieve methodes voor dierproeven. Het verbod tot het doen van dierproeven op chimpansee, bonobo, orang-oetan en gorilla heeft de volledige instemming van deze leden. Overtreding van het verbod wordt bestempeld als een misdrijf, en dat geeft het maatschappelijk belang aan dat de regering aan dit verbod hecht.

De regering maakt van de gelegenheid gebruik een bij een eerdere wetswijziging achterwege gebleven aanvulling alsnog toe te voegen. Dit betreft een technisch detail, en heeft de instemming van deze leden. De leden van de CDA-fractie willen nog graag een paar opmerkingen maken, en stellen ook nog een aantal vragen. In de Memorie van Toelichting geeft de regering aan dat zij een tijdelijke uitzondering maakt voor een onderzoek naar vaccins tegen hepatitis-C, waarvoor eind dit jaar chimpansees besmet zullen worden. Deze leden hebben begrip voor de noodzaak van het onderzoek naar vaccins tegen hepatitis-C, deze ziekte is een groot gevaar voor de volksgezondheid. In de Memorie van Toelichting wordt ook aangegeven dat in voorkomende gevallen naar grote chimpanseekolonies in de Verenigde Staten kan worden uitgeweken. Gevraagd wordt waarom dat met dit onderzoek naar hepatitis-C niet ook kan. Indien hier mogelijkheden voor zijn is artikel II.2

¹ Samenstelling:

Leden: Terpstra (VVD), Rijpstra (VVD), Netelenbos (PvdA), voorzitter, Rouvoet (ChristenUnie), ondervoorzitter, Van Blerck-Woerdman (VVD), Buijs (CDA), Atsma (CDA), Arib (PvdA), Vendrik (GroenLinks), Kant (SP), Eurlings (CDA), Wilders (VVD), Bos (PvdA), Verbeet (PvdA), Van Ruiten (LPF), Van Oerle-van der Horst (CDA), T. De Graaf (LPF), Dekker (LPF), Van Geen (D66), Jense (LN), Vietsch (CDA), Jukema (LPF), Tonkens (GroenLinks), Joldersma (CDA) en Smilde (CDA).
Plv. leden: Blok (VVD), B. M. De Vries (VVD), Kalsbeek (PvdA), Van der Vlies (SGP), Van Beek (VVD), Ferrier (CDA), Cörüz (CDA), Hamer (PvdA), Rosenmüller (GroenLinks), Vergeer-Mudde (SP), Van Loon-Koomen (CDA), Van Hoof (VVD), Bussemaker (PvdA), Noormanden Uyl (PvdA), Wiersma (LPF), Aasted-Madsen-van Stiphout (CDA), De Jong (Groep De Jong), Zvonar (LPF), Dittrich (D66), Teeven (LN), Ormel (CDA), Bonke (LPF), Van Gent (GroenLinks), Verburg (CDA), Mosterd (CDA),

overbodig. Is dit onderzoek dermate uitzonderlijk en noodzakelijk dat het de in de wetwijziging opgenomen uitzonderingspositie rechtvaardigt? Over de proef zelf vragen deze leden waarom niet is aangegeven wanneer deze proef beëindigd dient te zijn, hoeveel chimpansees bij deze proef zijn betrokken, en wat de kosten van pensionering van de bij deze proef betrokken chimpansees bedragen.

Ten aanzien van de gevolgen van de voorgestelde wijziging van de Wet op de dierproeven wordt gevraagd of het verbod van onderzoek op mensapen niet een verschuiving van onderzoeken naar andere primaten, zoals bijvoorbeeld makaken, veroorzaakt. Worden alternatieven voor het onderzoek op primaten onderzocht? Zijn de 3 V's: vermindering, vervanging en verfijning, de uitgangspunten bij onderzoek naar alternatieven voor het onderzoek op primaten?

De Memorie van Toelichting geeft aan dat er zwaarwegende ethische argumenten zijn om uiterst terughoudend te zijn bij het gebruik van chimpansees voor medisch-biologisch onderzoek. Deze leden delen deze mening, en hebben begrip voor het feit dat bij ernstig gevaar voor de volksgezondheid proeven met chimpansees nodig kunnen zijn om deze dreiging af te wenden, dan wel om het aantal humane slachtoffers in belangrijke mate te reduceren. Wel vragen zij de regering of aanvragen vanuit Nederland voor onderzoek op mensapen in de Verenigde Staten vooraf ethisch getoetst worden, en of een ethische toets plaats vindt in de Verenigde Staten. Gaan chimpansees in de Verenigde Staten ook met pensioen? Indien dit niet het geval is, dan wast men hier in Nederland zijn handen in onschuld, en worden de in de Memorie van Toelichting genoemde zwaarwegende ethische argumenten minder valide, aldus deze leden.

De leden van de VVD-fractie zijn buitengewoon verheugd over het onderhavige wetsvoorstel dat er eindelijk in voorziet dat ook in Nederland een verbod geldt op het houden van dierproeven met mensapen. Hiermee wordt terecht gevolg gegeven aan het advies van de door de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen (KNAW) gevormde primatencommissie die in niet mis te verstane bewoordingen aangeeft dat er zowel zwaarwegende ethische argumenten als ook praktische argumenten zijn om te komen tot een absoluut verbod op het gebruik van mensapen voor medisch-biologisch onderzoek. Deze leden zijn met het voorgestelde verbod zeer verguld, te meer omdat Nederland zich dan eindelijk schaart bij de vele landen waarin een zodanig verbod reeds geldt. Met de artikelen ten behoeve van de handhaafbaarheid gaan zij graag akkoord.

Zij menen dat de voorgestelde tijdelijke uitzondering van lopend onderzoek naar vaccins tegen hepatitis-C eventueel nog verdedigbaar is voor lopend onderzoek bij reeds besmette proefdieren. Maar volgens deze leden is de minister er tot nu toe onvoldoende in geslaagd overtuigend te beargumenteren dat het eind 2002 met een wettelijk verbod in zicht, toch nog nodig en aanvaardbaar zou zijn zes gezonde chimpansees te besmetten. Recente internationale wetenschappelijke publicaties, waaronder wetenschappers van The transplant Program Liver and Hepatology, University of California at Los Angeles en hun collega's van de Liver Diseases Section of the National Institutes of Health, Bethesda, Maryland en andere vooraanstaande wetenschappers in Europa en Australië tonen met overtuigende argumenten aan dat alternatieven voorhanden zijn. Deze leden vragen de regering waarom zij het dan toch gerechtvaardigd vindt dat in de Nederlandse wetgeving op het terrein van dierproeven, alsnog zes gezonde proefdieren gebruikt kunnen worden.

Zij wensen aan te tekenen dat zij, indien niet alsnog overtuigend wordt aangetoond dat de tijdelijke uitzondering voor onderzoek met mensapen naar vaccins tegen hepatitis-C onontbeerlijk is, voornemens zijn een amendement in te dienen om de voorgenomen tijdelijke uitzondering tot 1 januari 2003 ongedaan te maken.

De leden van de VVD-fractie verzoeken de regering met klem te garanderen dat géén onomkeerbare acties worden uitgevoerd. Met andere woorden, dat niet alsnog snel gezonde chimpansees worden geïnfecteerd met hepatitis-C, hangende de Nota naar aanleiding van het verslag.

De leden van de fractie van de PvdA hebben met instemming kennisgenomen van het voorstel tot wijziging van de Wet op de dierproeven. Zij zijn verheugd dat de regering het beleid van het vorige kabinet voortzet. Het verbod om dierproeven te verrichten, waarbij gebruik gemaakt wordt van chimpansees, bonobo's, orang-oetans en gorilla's, kan op de volledige goedkeuring van de leden van deze fractie rekenen. Gezien de grote ethische bezwaren tegen medisch-biologisch onderzoek waarbij van deze dieren gebruik wordt gemaakt, hebben deze leden nog wel de vraag waarom deze ethische bezwaren niet zouden gelden voor onderzoek waarbij gebruik wordt gemaakt van mensapen in de Verenigde Staten. Zouden hier niet dezelfde bezwaren moeten gelden? Het lijkt wat hypocriet om – gezien de ethische argumenten – de kleine Nederlandse apenkolonie te gebruiken als argument, en aan te kondigen dat bij calamiteiten voor de volksgezondheid uitgeweken kan worden naar elders.

De leden van de PvdA-fractie hebben een aantal vragen bij de verwoording van Artikel II, tweede lid, van het wetsvoorstel. Is het niet zo dat de uitzondering ten behoeve van onderzoek naar een vaccin tegen hepatitis-C slechts zou gelden voor een reeds lopend onderzoek? Deze leden vragen of het artikel zoals het nu is gesteld, de mogelijkheid biedt om een nieuw onderzoek te starten. Daarbij komt, aldus deze leden, dat in het Algemeen Overleg van 24 april jl. is afgesproken dat er een vooronderzoek met kleine primaten zou komen, waarmee onderzocht zou worden of meer experimenten met chimpansees voor het hepatitis-C-onderzoek nog wel nodig zouden zijn. Uit de antwoorden van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen op vragen vanuit deze Kamer blijkt dat de resultaten van het vooronderzoek eind oktober 2002 beschikbaar komen. De leden van de PvdA-fractie willen hun oordeel over dit onderdeel van de wetswijziging dan ook pas geven nadat zij van de resultaten van het vooronderzoek kennis hebben kunnen nemen. In eerder overleg is ook ter sprake gekomen dat als er nog chimpansees voor het hepatitis-C-onderzoek nodig zouden zijn, het om niet meer dan 6 chimpansees zou gaan. Graag zouden deze leden dat maximum aantal dan ook in dit artikel opgenomen zien.

Tenslotte vragen zij of er voldoende mogelijkheden zijn of in ontwikkeling zijn om geneesmiddelen en medische implantaten te testen zonder gebruik te maken van primaten.

De leden van de SP-fractie hebben met gemengde gevoelens kennis genomen van de wijziging van de Wet op de dierproeven. Enerzijds zijn zij verheugd over het feit dat bonobo's, chimpansees, orang-oetangs en gorilla's niet langer mogen worden gebruikt voor dierproeven, anderzijds baart de onduidelijkheid over de uitzonderingsgevallen hen zorgen. Zij stellen de regering daarover een reeks van vragen. Wanneer wordt er besloten toestemming te verlenen voor dierproeven met de genoemde aapsoorten? Wanneer is sprake van ernstig gevaar voor de volksgezondheid en wie bepaalt dat? Daar waar toestemming gevraagd en verleend wordt is openbaarheid volgens deze leden van groot belang. Zij stellen voor om deze aanvragen op voorhand aan de Kamer voor te leggen. Voorts stellen zij de vraag aan wie het onderzoek, waarbij gebruik wordt gemaakt van proeven met genoemde aapsoorten, wordt overgedragen? Voor hen is het onaanvaardbaar dat commerciële bedrijven met andere belangen zich hiermee bezighouden. Wie houdt er toezicht op deze zaken? Daarnaast willen de leden van de SP-fractie graag inzicht in de argumentatie die ten grondslag ligt aan de uitzonderingspositie voor dierproeven in het kader van hepatitis-C. Ook vragen zij of het waar is dat de regering

het gebruik van apen bij het onderzoek naar hepatitis-C vooralsnog niet wil stopzetten, omdat dat een financiële schade van € 386 000 oplevert. Hoe verklaart de regering dat dierenbeschermers en actiegroepen stellen dat er alternatieve onderzoeksmethoden bestaan? Deze leden zijn sowieso van mening dat er veel meer onderzoek naar alternatieven gedaan moet worden. Tot slot vragen zij op welke termijn zij een wetswijziging kunnen verwachten waarin een algeheel verbod op proeven met primaten wordt geregeld.

De leden van de fractie van de ChristenUnie hebben met belangstelling kennis genomen van het voorliggende wetsvoorstel. Zij stemmen in met de voorgestelde wijziging. Wel hechten zij eraan te melden dat hun instemming in elk geval niet is gebaseerd op de gedachte dat mensapen evolutionair gezien het meest verwant zijn aan de mens. Deze geloofsbelijdenis wordt door de regering gehanteerd om de geschiktheid van mensapen voor medisch onderzoek aan te tonen. Tegenstanders van dierproeven met deze diersoorten bepleiten met dezelfde argumentatie juist de afschaffing van deze proeven. De leden van deze fractie achten het verschil in dierproeven op mensapen en op andere grote zoogdieren gradueel en niet principieel. Om misverstanden te voorkomen benadrukken zij dat ook hun eigen partij al jarenlang pleit voor het zoveel mogelijk beperken van het gebruik van proefdieren, onder andere door toepassing van een strikt toetsingskader.

In dit kader informeren zij bij de regering naar de stand van zaken rond het zoeken naar alternatieven voor dierproeven op andere soorten apen en andere zoogdieren. In welk stadium bevindt zich het overleg met NWO, KNAW en TNO? In het verlengde hiervan willen zij graag weten welke stappen het BPRC inmiddels heeft gezet om conform het recente KNAW-advies over onderzoek met apen, te komen tot een veel kleiner aantal apen waarmee het zijn onderzoekstaak kan verrichten. Is de huisvesting van de resterende apen op een aanvaardbaar, diervriendelijk peil?

Het is de leden van deze fractie overigens niet duidelijk waarom de indiening van dit betrekkelijk eenvoudige wetsvoorstel zo lang op zich heeft laten wachten. Het voornemen om het onderzoek met chimpansees in Nederland te beëindigen, dateert immers al van april 2001.

Aansluitend vragen deze leden naar de financiële gevolgen van het wetsvoorstel. De vorige minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen heeft de Kamer enkele malen geïnformeerd over de kosten in verband met het onderbrengen van de gezonde en geïnfecteerde apen. Kan de regering meedelen in welke mate bedrijven en universiteiten die proeven hebben gedaan met mensapen hun morele en financiële verantwoordelijkheid nemen?

De leden van de fractie van de ChristenUnie constateren dat de regering het noodzakelijk acht in de wet de mogelijkheid open te laten chimpansees te blijven gebruiken voor experimenten ten behoeve van onderzoek naar een vaccin tegen hepatitis-C. Zij verzoeken de minister deze uitzonderingsmogelijkheid nader te onderbouwen. Voorts vragen deze leden waarom ervoor gekozen is om onderzoek dat vóór 1 januari 2003 wordt begonnen daarvan uit te zonderen. Waarom beperkt Artikel II, tweede lid, zich niet tot reeds lopend onderzoek, dat vóór bijvoorbeeld 1 januari 2002 is gestart? Nodigt de regering de onderzoekers niet als het ware uit nieuw onderzoek te initiëren? Moet overigens geen uiterste datum voor de afronding van het onderzoek in de wet worden opgenomen? Is het op grond van de wet in de toekomst nog mogelijk dat ook ander onderzoek aanleiding geeft tot het toestaan van onderzoek aan chimpansees? Zo nee, hoe moet de passage in de Memorie van Toelichting dan worden uitgelegd dat onderzoek aan chimpansees slechts toelaatbaar is wanneer ernstig gevaar voor de volksgezondheid dreigt, zoals bij bijvoorbeeld hepatitis-C? Heeft al het overige onderzoek alleen betrekking op onderzoek buiten de EU? Kan de regering aangeven op

welke wijze een evenwicht wordt gevonden tussen uiterste terughoudendheid op grond van «zwaarwegende ethische argumenten» en eventuele gebruikmaking van chimpansees in de Verenigde Staten?

Tenslotte willen de leden van deze fractie opmerken dat niet duidelijk is hoe het toezicht op naleving van Artikel II, tweede lid, wordt vormgegeven. Dit komt mede voort uit de beantwoording van de vragen die de Kamer in 2001 over deze materie stelde. In antwoord op de vraag van de leden van de fractie van de ChristenUnie of de resultaten van al het onderzoek waarbij proeven zijn gedaan met apen de noodzaak aangeven van het doen van proeven met deze dieren, antwoordde de minister niet in het bezit te zijn van deze resultaten vanwege de bescherming van de resultaten van onderzoek (zie Kamerstuk 27 400 VIII, nr. 96, pag. 12, vraag 42). Onttrekken de activiteiten van het BPRC zich derhalve niet in belangrijke mate of zelfs nagenoeg geheel aan het toezicht van rijkswege?

De voorzitter van de commissie,
Netelenbos

De griffier voor dit verslag,
Settels